

WYROK Z DNIA 7 LISTOPADA 2005 R.

III KK 177/05

Przesłanki stosowania art. 553 § 1 k.p.k. należy odnieść do wypadków fałszywego samooskarżenia lub poplecznictwa, a nie do takich wyjaśnień nieprawdziwych oskarżonego, które stanowią realizację prawa do obrony.

Przewodniczący: sędzia SN L. Misiurkiewicz (sprawozdawca).

Sędziowie SN: J. Dołhy, P. Kalinowski.

Prokurator Prokuratury Krajowej: A. Pogorzelski.

Sąd Najwyższy w sprawie Stanisława K., w przedmiocie odszkodowania za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie i zatrzymanie, po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 7 listopada 2005 r., kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich na korzyść wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w G. z dnia 14 października 2004 r., utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 28 maja 2004 r.,

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i utrzymany nim w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G. i p r z e k a z a ł sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

UZASADNIENIE

Stanisław K. został zatrzymany w dniu 25 czerwca 1999 r., jako podejrzany o dokonanie zabójstwa Danuty U., w wyniku uzyskania anonimowej informacji telefonicznej, że to on jest prawdopodobnym sprawcą przestępstwa. Po dokonaniu przeszukania u podejrzanego i jego dwukrotnym przesłuchaniu przez Policję i Prokuratora w dniach 25 i 27 czerwca 1999 r. oraz po przedstawieniu mu zarzutu popełnienia przestępstwa z art. 148 § 1 k.k., wyżej wymieniony został zwolniony w dniu 27 czerwca 1999 r.

Stanisław K. ponownie został zatrzymany w dniu 15 lipca 1999 r., a następnego dnia uzupełniono mu zarzuty o dodatkowy czyn z art. 207 § 1 k.k. Na wniosek Prokuratora Rejonowego w P., Sąd Rejonowy w W., postanowieniem z dnia 16 lipca 1999 r., zastosował wobec niego środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania do dnia 16 października 1999 r. W dniu 30 września 1999 r. przedłużono okres stosowania tymczasowego aresztowania do dnia 16 stycznia 2000 r., zarządzając jednocześnie przeprowadzenie badań sądowo–psychiatrycznych podejrzanego połączonych z obserwacją w ZOZ Zakładu Karnego w Ł. Postanowieniem z dnia 2 grudnia 1999 r. Prokurator Prokuratury Rejonowej w P. uchylił środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania i zastosował wobec podejrzanego dozór Policji oraz zakaz opuszczania kraju, uzasadniając swoją decyzję wykonaniem większości czynności śledczych i przeprowadzeniem niezbędnej w sprawie obserwacji sądowo–psychiatrycznej. Prokurator wskazał, że zarzut popełnienia przez podejrzanego zbrodni pozostaje nadal aktualny, ale względem warunków osobistych, a w szczególności stanu zdrowia podejrzanego uzasadniają zmianę środka zapobiegawczego na łagodniejszy.

W dniu 23 lutego 2000 r. Prokurator Rejonowy w P. zamknął śledztwo i sprawę przekazał wraz z aktem oskarżenia w dniu 30 marca 2000 r.

do Sądu Okręgowego w G. W dniu 14 sierpnia 2002 r. Sąd pierwszej instancji uniewinnił Stanisława K. od popełnienia zbrodni z art. 148 § 1 k.k., uznając go jednocześnie winnym popełnienia czynu z art. 207 § 1 k.k., i skazał go za ten czyn na karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat oraz grzywnę w wysokości 100 stawek dziennych po 10 zł każda. Jednocześnie na poczet orzeczonej grzywny zaliczył okres tymczasowego aresztowania od dnia 25 czerwca 1999 r. do dnia 2 grudnia 1999 r.

W wyniku apelacji Sąd Apelacyjny w G., wyrokiem z dnia 2 października 2003 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że na poczet orzeczonej kary grzywny zaliczył oskarżonemu okres zatrzymania i tymczasowego aresztowania od dnia 25 czerwca 1999 r. do dnia 27 czerwca 1999 r., i od dnia 15 lipca 1999 r. do dnia 30 sierpnia 1999 r., w pozostałej części zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Stanisław K. wystąpił do Sądu Okręgowego w G. z wnioskiem o zasądzenie na jego rzecz od Skarbu Państwa kwoty 25 000 zł tytułem odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie. Wyrokiem z dnia 28 maja 2004 r. Sąd Okręgowy w G. rozstrzygając na podstawie art. 552 § 4 k.p.k., art. 553 § 1 k.p.k. i art. 554 § 2 k.p.k., oddalił wniosek Stanisława K.

Zdaniem Sądu Okręgowego w G., to zawinione zachowanie wnioskodawcy spowodowało wydanie niekorzystnego dla niego orzeczenia w przedmiocie tymczasowego aresztowania, bowiem złożył on wyjaśnienia, które w toku weryfikacji ich przez organy ścigania okazały się nieprawdziwe (informacje dotyczące jego alibi). Jak nadto podkreślił Sąd pierwszej instancji kolejne postanowienia w kwestii tymczasowego aresztu wskazywały, że podstawową przesłanką stosowania tego środka zapobiegawczego była obawa mactwa. Kiedy obawa ta upadła nastąpiło natychmiastowe uchylenie tymczasowego aresztowania. Z tych też powodów, zdaniem Są-

du, w sprawie zaistniała przesłanka wyłączająca odpowiedzialność od-
szkodowawczą Skarbu Państwa, określona w art. 553 § 1 k.p.k.

Sąd Apelacyjny w G., po rozpoznaniu apelacji wniesionej przez peł-
nomocnika wnioskodawcy, wyrokiem z dnia 14 października 2004 r. utrzy-
mał w mocy zaskarżone orzeczenie Sądu pierwszej instancji. Jak wynika z
uzasadnienia wyroku Sądu drugiej instancji wydany przez Sąd Okręgowy
wyrok, „przy przyjęciu wskazanej w nim podstawy rozstrzygnięcia, może
budzić wątpliwości interpretacyjne”, których „nie rozstrzygają pisemne mo-
tywy zaskarżonego orzeczenia”.

Jednakże w ocenie Sądu drugiej instancji, zastosowanie wobec Sta-
niława K. tymczasowego aresztowania nie nastąpiło z obrazą przepisów
rozdziału 27 i 28 Kodeksu postępowania karnego wobec okoliczności, któ-
re w początkowym stadium postępowania przygotowawczego w określo-
nym stopniu uprawdopodobniały popełnienie przez wnioskodawcę prze-
stępstwa z art. 148 § 1 k.k., a następnie także czynu z art. 207 § 1 k.k., za
który został skazany.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego w G. zaskarżył, w trybie kasacji,
na korzyść Stanisława K. Rzecznik Praw Obywatelskich i zarzucając:
„rażące naruszenie prawa karnego procesowego, mające istotny wpływ na
treść orzeczenia, mianowicie art. 4 k.p.k., art. 410 k.p.k. i art. 552 § 4 k.p.k.
poprzez zaniechanie uwzględnienia przez Sąd odwoławczy istotnych oko-
liczności sprawy mogących przemawiać na korzyść wnioskodawcy, w
szczególności tego, że:

- Sąd Apelacyjny w G. w wyroku z dnia 2 października 2003 r. zmienił wy-
rok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że zaliczył Stanisławowi K.
na poczet orzeczonej kary grzywny okres rzeczywistego pozbawienia
wolności od dnia 25 czerwca 1999 r. do dnia 27 czerwca 1999 r. i od
dnia 15 lipca 1999 r. do dnia 30 sierpnia 1999 r. uznając, że rozstrzy-
gnięcie Sądu pierwszej instancji o zaliczeniu na poczet kary grzywny

okresu tymczasowego aresztowania od 25 czerwca 1999 r. do 2 grudnia 1999 r. było błędne, co w efekcie doprowadziło do zaliczenia na poczet kary grzywny wymierzonej wnioskodawcy tylko części okresu rzeczywistego pozbawienia wolności w sprawie,

- wnioskodawca został uniewinniony prawomocnym wyrokiem od popełnienia jednego z zarzucanych mu przestępstw, tj. czynu z art. 148 § 1 k.k., a zarzut popełnienia tej zbrodni miał bezpośredni wpływ na zastosowanie i stosowanie wobec wnioskodawcy środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, co w konsekwencji doprowadziło do niezasadnego utrzymania w mocy zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji, na mocy którego oddalono wniosek Stanisława K. o zasądzenie od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowania go w sprawie Sądu Okręgowego w G.”,

wniósł -

„o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz utrzymanego nim w mocy orzeczenia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja Rzecznika Praw Obywatelskich jest zasadna.

Sąd Apelacyjny utrzymując w mocy wyrok Sądu Okręgowego oddalający wniosek o zasądzenie od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia jednocześnie nie podzielił – i słusznie – przyjętej przez Sąd pierwszej instancji podstawy rozstrzygnięcia podnosząc, że może ona „budzić wątpliwości interpretacyjne”, w szczególności w odniesieniu do zastosowania treści art. 553 § 1 k.p.k. W tych rozważaniach Sądu odwoławczego zabrakło jednak klarownej interpretacji przesłanek wynikających z powołanego przepisu. Wynika z niego wprost, że przepis § 1 wyłącza prawo skazanego, a także tymczasowo aresztowanego lub zatrzymanego do od-

szkodowania, jeżeli w zamiarze wprowadzenia w błąd organu procesowego złożył fałszywe wyjaśnienia lub fałszywe zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, którego nie popełnił i spowodował tym niekorzystne dla siebie rozstrzygnięcie w kwestii zatrzymania, tymczasowego aresztowania.

Takiego zarzutu wnioskodawcy w świetle motywów Sądu pierwszej instancji – co dostrzega Sąd odwoławczy – postawić nie można. To, że zatrzymany, a następnie tymczasowo aresztowany stara się w swoich wyjaśnieniach przedstawić – w ramach prawa do obrony – okoliczności, które nie do końca pokrywają się z ustaleniami organu procesowego, a są wynikiem czasami obiektywnej niemożności „rozliczenia się” w czasie z tym co robił, z kim miał kontakt w dacie zdarzenia, nie świadczą jeszcze o tworzeniu fałszywego alibi i celowym wprowadzaniu w błąd organu ścigania lub sądu. Z motywów orzekających w sprawie Sądów, oceniających wyjaśnienia oskarżonego (wnioskodawcy) wynika, że wiele faktów i okoliczności, które podawał w stadium postępowania przygotowawczego dla wykazania swojego alibi znajdowało pokrycie w ustalonych faktach. Nie ulega wątpliwości, że w art. 553 § 1 k.p.k. nie chodzi o takie wyjaśnienia oskarżonego, które mieszczą się w jego prawie do obrony; podejrzany czy skazany może w ogóle nie składać wyjaśnień.

Przesłanki do zastosowania art. 553 § 1 k.p.k. należy odnieść do przypadków fałszywego samooskarżenia, poplecznictwa, a nie takich wyjaśnień oskarżonego, choćby nie do końca prawdziwych, które są obroną przed zarzutem.

I właśnie taka przesłanka braku podstaw do zastosowania – w wypadku wnioskodawcy – art. 553 § 1 k.p.k. powinna wynikać wprost z motywów Sądu odwoławczego.

Odrzucając, choć w sposób mało czytelny, jej istnienie Sąd Apelacyjny w zaskarżonym kasacją wyroku stara się wykazać, że inne racje przemawiają za oddaleniem wniosku i w konsekwencji utrzymaniem w mocy

zaskarżonego wyroku Sądu pierwszej instancji. Racje te są jednak nieprzekonywające i oparte na nie do końca dostrzeżonych oraz ocenionych istotnych okolicznościach, przy czym sposób uzasadnienia orzeczenia jest wyjątkowo nieklarowny.

Podstawowy jednak argument błędnego rozumowania Sądu odwoławczego polega na prezentowaniu poglądu, że stosowanie środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania, a wcześniej zatrzymania, oskarżonego nie można uznać za niewątpliwie niesłuszne (art. 552 § 4 k.p.k.) wobec skazania wnioskodawcy za czyn z art. 207 § 1 k.k. na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania i karę grzywny.

Nie ulega przecież wątpliwości, że zatrzymanie, a następnie tymczasowe aresztowanie Stanisława K. związane było wyłącznie, jak wynika to z treści wszystkich postanowień dotyczących tego środka zapobiegawczego, z zarzutem popełnienia przestępstwa z art. 148 § 1 k.k. Również uchylenie tymczasowego aresztowania w stadium postępowania przygotowawczego dotyczyło wyłącznie tego zarzutu.

Właśnie do tego zarzutu Sąd pierwszej instancji ograniczył swoje rozważania w przedmiocie zasadności stosowania tymczasowego aresztowania, odnoszące ocenę wyjaśnień oskarżonego (wnioskodawcy) na gruncie przesłanek z art. 553 § 1 k.p.k.

To w odniesieniu do przestępstwa z art. 148 § 1 k.k. Sąd Okręgowy w wyroku, utrzymanym przez Sąd Apelacyjny, a zaskarżonym kasacją, powołuje się na wyjaśnienia Stanisława K., jako – w ocenie tego Sądu – fałszywe, w rozumieniu powołanego wyżej przepisu.

Sąd Apelacyjny w G. wyrokiem z dnia 2 października 2003 r., utrzymując w mocy zaskarżony wyrok Sądu pierwszej instancji w zakresie uniewinnienia oskarżonego od popełnienia przestępstwa z art. 148 § 1 k.k., jednocześnie zmienił zaskarżony wyrok w odniesieniu do czynu z art. 207 §

1 k.k. w ten sposób, że na poczet orzeczonej kary grzywny za ten czyn zaliczył oskarżonemu okres zatrzymania i tymczasowego aresztowania od dnia 25 czerwca 1999 r. do dnia 27 czerwca 1999 r. i od dnia 15 lipca 1999 r. do dnia 30 sierpnia 1999 r., nie wypowiadając się w przedmiocie tymczasowego aresztowania za okres od dnia 31 sierpnia 1999 r. do dnia 2 grudnia 1999 r.

Sąd Apelacyjny w G. w zaskarżonym kasacją wyroku okoliczności wyżej podniesione zupełnie pomija.

Wszystkie rozważania Sądu Apelacyjnego prowadzone są w oderwaniu od uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1999 r., powszechnie respektowanej (I KZP 27/99, OSNKW 11–12/1999, poz. 72), w której wyraźnie podkreśla się, że nie budzi wątpliwości, iż odpowiedzialność Skarbu Państwa z tytułu niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania opiera się na zasadzie ryzyka, a niesłusznym jest tu aresztowanie, które było stosowane z obrazą przepisów rozdziału 28 Kodeksu postępowania karnego oraz aresztowanie powodujące dolegliwość, której podejrzany (oskarżony) nie powinien doznać w świetle całokształtu okoliczności ustalonych w sprawie, a także – w szczególności – prawomocnego jej rozstrzygnięcia.

Z tych wszystkich względów, uznając kasację za zasadną, Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony kasacją wyrok i utrzymany nim w mocy wyrok Sądu Okręgowego w G., przekazując sprawę temu ostatniemu Sądowi do ponownego rozpoznania, celem dokładnego rozważenia wszystkich podniesionych wyżej okoliczności, nie będących przedmiotem dostatecznej oceny w dotychczasowym postępowaniu.